

LA FEMOSA

REVISTA D'OPINIÓ I
INFORMACIÓ LOCAL

A R T E S A   D E   L L E I D A

NÚMERO 150

MARÇ-ABRIL 1994

LA FEMOSA

REVISTA D'OPINIÓ
I D'INFORMACIÓ
LOCAL

NÚMERO 150

MARÇ- ABRIL 1994

EDITA: AGRUPACIÓ
CULTURAL "LA FEMOSA"
CARRER DELS GALLART, 7
ARTESA DE LLEIDA

SEGONA ÈPOCA
DIPÒSIT LEGAL : L- 264-1981

AMB EL SUPORT DE:

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Diputació de Lleida

Ajuntament d'Artesa de Lleida

Membre de:

(≡) ACPC
Associació
Catalana
de la Premsa
Comarcal

Els articles que apareixen a
les planes de LA FEMOSA
reflecteixen únicament
l'opinió de llurs signants

PÒRTIC

Ara i adés, des de fa uns quants mesos, hem anat parlant de deixar córrer la publicació d'aquestes pàgines, i això no per falta de diners ni per falta, tampoc, de ganes de fer-les sinó, més que res, per falta de materials per a poder publicar. Poc a poc, per falta de col.laboracions hem vist endarrerir-se la data de publicació de cada número. L'any passat, per exemple, només van sortir vuit números dels deu previstos i, pel que fa enguany, ens anem endarrerint cada cop més. Plegar, doncs, semblava la solució més enraonada i per això, aquest Consell de Redacció va fer saber als socis de l'Agrupació Cultural *La Femosa*, en una reunió convocada expressament per parlar d'aquesta qüestió, que si les coses no s'arreglaven (llegiu, si us plau, que si no hi havia més col.laboracions en la presentació d'articles i altres materials per a ser publicats) el número 150 d'aquesta segona època seria el darrer en vure la llum.

Ja sabem que *plegar* és una paraula (però sobre tot un fet) que no agrada a ningú i menys a la gent que, d'alguna manera, portem anys i panys darrera l'aventura de publicar, mes darrera mes, aquesta revista, i també pel fet de plegar que, en aquests moments, no deixa de ser una claudicació al *passotisme* general que pateix el nostre país i en el que mai no ens hauríem deixat arrossegar... Recordem que, aquesta, no és la primera crisi greu que ha patit la nostra revista, ja que, quan s'atansava el número cent, també com ara per falta de col.laboracions o pel desinterès dels mateixos artesencs, es volia plegar. En aquella ocasió, però, i gràcies a la incorporació de nova gent, la cosa es va poder solucionar.

Com que el fet de plegar (com ja hem dit més amunt) no agrada a ningú, darrerament s'han atansat a aquesta Redacció una bona colla de gent molt jove (nois i noies) que volen aportar tot el seu entusiasme per evitar, un cop més, que l'únic mitjà de comunicació que tenim al nostre poble no desaparegui. Ara per ara no podem dir el que *d'aquest entusiasme* en sortirà però amb tot hem acceptat no ser radicals en la nostra decissió. Continuarem com podrem tot esperant que aquesta *nova saba* dongui el fruit desitjat.

De moment, doncs, fins al proper número que, esperem, s'hauran de notar les noves participacions.

LA FEMOSA CUINA

COCTEL DE XAMPANY

INGREDIENTS

- 1 ampolla de xampany
- El suc d'una taronja
- El suc d'una llimona
- 1/2 bitter
- 3 cullerades soperes de sucre
- Una copeta de *Cointreau*
- Gel

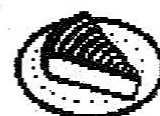
En una gerra es posa tots els ingredients, ho remenarem bé, el al moment de servir-lo hi afegirem gel picat.

CREMA DE ROVELL

INGREDIENTS

- 400 grs. d'ou
- 450 grs. de sucre
- 200 grs. d'aigua
- 1 tub de vainilla

Es fa bullir l'aigua amb el sucre i la vainilla fins que es torni com un xarop. A part, tidrem els ous ben batuts, als quals tirarem el xarop. Ho tornarem a posar al foc sense deixar de remenar fins que espessi. Aquesta crema serveix per a guarniment de pastís

ÍNDIX

PÒRTIC / 1

LA FEMOSA CUINA / 2

NOTES I NOTÍCIES / 4

EL RETORN A LA FEINA / 6
Per C.T.T. Artesa de Lleida

MÉS QUE MAI / 7

NOTÍCIA: VUIT GATS DE
POQUES SETMANES
ABANDONATS / 8
Per Alternativa Ecològica

QUAN PLEGAR VOL DIR
PROU / 10
Per A. Costafreda

NO PLEGUEU / 11
Per C. S. M.

REFORMISTES, QUI HO
SAP? / 12
Per Jomaes

VIVA ZAPATA / 13
Per Felip Domenech i Costafreda

ZONA RESIDENCIAL ??? / 14
Per un artesenc???

AMB POQUES PARAULES / 15
Per Felip Gallart i Fernàndez

SOBRE EL TÒPIC P.P.C.C.
Per Laia Solà

FOLKLORE ARTESENC / 18
Per A. C.

LA PORTADA :

Ja tenim contenidors pels papers.

NOTES I NOTÍCIES

SETMANA CULTURAL 1994

Durant la setmana compresa entre els dies 14 al 20 de març del 1994, s'ha celebrat a Artesa la XV^{ena} Setmana Cultural, organitzada des de la regidoria de Cultura de l'Ajuntament d'Artesa de Lleida.

Els actes que han integrat la mateixa han estat ben diferents i per tots els públics:

conferències, teatre, cinema, concert, màgia, tennis taula.

La participació de la gent en els mateixos poden considerar que no ha estat excessivament nombrosa, encara que ha estat força important en alguns actes.

TENIS TAULA: TORNEIG LOCAL

Dins dels actes de la Setmana Cultural el dia 20 de març varen tenir lloc al local que ocupa actualment el club de Tennis de Taula, torneig local al que es varen donar els següents resultats:

Al·levi masculí:

1er. classificat Joel Terés Mor, en guanyar a Roigé Jaumejuan Bonastra per 21-13, i 21-18.

Infantil masculí:

1er. classificat Antonio Mor Seró en

vèncer a Ramon Besora Capell per 21-16, 15-21, i 21-18. Com a tercer classificat va quedar Oscar Solé Botias en vencer a Carlos Gallart Baron per 23-25, 21-11, 21-9.

Sénior masculina:

1er. classificat Francesc Solans Barberà en guanyar a Oscar Barrufet Gallart per 21-18, 9-21, 21-19. Va quedar tercer classificat Isidre Olomi Ané en guanyar a Jaume Barrufet Gallart per 21-18, 17-21, 21-17.

SUBHASTA DE L'EDIFICI UBICAT A L'ABADIA

L'Ajuntament d'Artesa de Lleida a la seva sessió del dia 31 de març va acordar treure a pública subhasta la construcció de l'edifici que ha de fer-se en el solar anomenat l'Abadia, vora de l'església parroquial. El pressupost de licitació a la baixa està fixat en //24.943.859, // pta.

El projecte en qüestió ha estat redactat per l'arquitecte municipal JAUME FRESQUET I FOLCH, i està subvencionat pel Departament de Governació i per l'Excma. Diputació Provincial de Lleida.

SETMANA SANTA

Durant els dies de Setmana Santa, es van celebrar dins el marc de l'església els diferents actes religiosos que per aquestes dates pertoqueu.

Com ja és habitual, el dissabte de resurrecció se celebra amb la cuita i mejada del corder pasqual, que enguany degut al mal

temps que feia va comptar amb una baixa participació.

El Diumenge de Pasqua va celebrar-se amb una sessió llarga de Ball, que va organitzar la Comissió de Festes d'Artesa de Lleida.

CLAUSURA DEL CURS SALTEM I BALLEM

Els nens i nenes de l'escola d'Artesa de Lleida, participen anualment en el curs d'aprenentatge de Sardanes, que sota l'eslogan SALTEM I BALLEM, s'organitza a les diferents escoles de la província de Lleida.

Durant l'any escolar, dues monitores venen al col·legi d'Artesa a ensenyar als infants aquesta dansa tradicional de casa nostra, i per tancar el cicle, s'organitza un acte

de clausura en el qual hi participen totes les escoles de la Província de Lleida, que voluntàriament s'han adherit a aquesta organització.

Enguany, l'acte es va celebrar a Bellpuig, on es van congregar uns dos mil nens i nenes de les comarques Lleidatanes, i on hi era present la nostra Escola.

SANT JORDI 1994

L'Agrupació Cultural La Femosa, va organitzar pel diumenge dia 24 d'abril la parada del llibre català i les flors que esdevé anualment en motiu de la Diada de Sant Jordi.

En l'esmentada parada hom podia triar i remenar fins trobar el llibre que li fes peça, així mateix es van vendre un gran nombre de flors i plantes naturals.

El retorn a la feina

Tot i que pròpiament es va reprendre en el decurs de la temporada passada, pròpiament en la que va començar al mes de setembre de 1993, és quan l'activitat del Club de Tennis de Taula ha tornat reeixir després d'una pausa de quatre anys.

Inicialment s'entrenava en la sala del 2on pis de la Casa de la Vila, mentre que els partits de la lliga provincial es jugaven en la Sala de la Llar del Productor, però ha estat gràcies a la deferència que ha suposat la cessió per part d'en Benjami Mor del magatzem que va construir que ha permès realitzar una tasca autèntica de promoció i millora del nivell dels jugadors que componen els diferents grups.

Actualment el club de tennis taula posa, gràcies al Benjami d'un espai digne que hi han montades vuit taules, havent rebut a més la col.laboració de l'Ajuntament en la instal.lació de l'enllumenat de l'indret, i en l'any passat el municipi va subvencionar la compra d'un robot (màquina llançadora de pilotes) que permet la millora tant dels jugadors que estant aprenent les primeres tècniques com per al perfeccionament dels jugadors que ja fa temps que practiquen.

Aproximadament el nombre total de jugadors és de 32, dels que deu ja formaven part de l'equip anys enrera. La resta estant assolint el principis tècnics a partir de la temporada passada, i alguns des de començament d'any i fins i tot posteriorment, estant obertes les instal.lacions per un total de 14 hores a la setmana.

Tot i que el club no té socis ha pogut adquirir enguany dues taules més i tanques, organitzant una rifa de la que les seves butlletes han venut els mateixos jugadors, i que permeten tenir una instal.lació a la que dona bo practicar un esport molt més intens i complet del que inicialment es pot pensar.

Durant aquesta temporada a més del campionat social fet durant la setmana cultural que l'equip sènior participa en la lliga provincial de la seva categoria figurant en la banda mitja de la classificació, davant dels equips que representen a Tarrega, Guissona, Torregrossa, Balaguer, i darrera dels Vilanova de Bellpuig, Borges i Vilanova de la Barca.

Els infantils participen en el programa dels Olímpics 2000 organitzat per la Federació de Lleida, a més de realitzar encontres amistosos, tot preparant-se per tal de formar un equip de categoria cadet per al proper any.

El grup de jugadors del Club Tennis Taula Artesa de Lleida mira el futur amb esperança doncs a més dels jugadors de l'equip sènior ja els més menuts estant adquirint un bon nivell de forma ràpida treballant amb entusiasme i amb una segura projecció de futur, a la qual cosa ajuda el fet que un dels integrants del club ha participat en un curs d'entrenadors organitzat per la Federació Catalana i pot així formar als jugadors amb millor coneixement.

C.T.T. Artesa de Lleida

C. T. T. ARTESA DE LLEIDA

MÉS QUE MAI

Després d'un petit parèntesi de temps, el *CTT Artesa de Lleida* ha tornat a ressorgir, i ara, amb més ganes i força que mai.

Tota la gent ha de fer un esport o altre. Degut que hi ha esports que es necessita un nombre d'individus determinat per a la seva pràctica, ens trobàvem que per practicar aquesta mena d'esports, no podíem aconseguir mai, reunir la gent per practicar-los.

El tennis taula, només fa falta ser dos jugadors, amb ganes d'aprendre, i divertir-se; i amb un pressupost molt baix per començar a jugar.

En aquest moment el local social el tenim al magatzem del Benjamí del *Virola*, tots els dies és obert a partir de les 7 de la tarda i de les 11 del matí els dissabtes.

Enguany s'ha jugat la lliga provincial senior, amb bons resultats, però encara es poden millorar molt més. Fa mesos que s'ha començat una Escola per aprendre a jugar bé aquest esport, la qual ha tingut un bon ressó i acceptació per part dels nens més joves del poble.

Esperem que igual que fa uns anys, el tennis de taula arribi a les cotes més altes de nivell provincial.

T'hi apuntes?

Notícia: vuit gats de poques setmanes abandonats

Si això fos el titular d'una notícia de premsa hauria de continuar de la manera que segueix aproximadament:

El diumenge a primeres hores del matí van ser trobats per una veïna de la localitat d'Artesa de Lleida vuit (8) gatets de poques setmanes abandonats dins una capsa a prop del seu domicili particular. La veïna -sorpresa i dolguda- va denunciar el fet a l'Associació "Alternativa Ecologista" de la mateixa localitat que fa les funcions de coordinar -juntament amb el Consistori Municipal- les tasques de recollida i control d'animals perduts o abandonats. Gràcies a la bona voluntat d'uns veïns els animals van trobar qui se'n faria càrrec d'ara endavant.

Val a dir que no sempre els animals perduts tenen la sort de trobar qui se'n farà càrrec. L'Alternativa Ecologista agraeix des d'aquestes pàgines la bona voluntat de les persones que els han recollit i també agraeix l'actuació de la veïna que va donar a conèixer el fet i se'n va preocupar. Alhora reprovem totalment l'acció de qui va abandonar deliberadament els animals després d'haver-los criat. És com aquella persona tan endreçada i preocupada per la netedat que després d'enllestir la seva casa llença la brossa al carrer, algú la treurà pensa (sobren els comentaris).

En successius articles l'Alternativa ha anat informant de mesures diferents per a prevenir la proliferació de naixements no

desitjats d'animals.

1- **Píndores** (de venda en qualsevol establiment que serveixen equipaments per als animals domèstics). Cada marca té el seu ús concret, però en general es donen durant l'època de zel, una cada dia, durant tres dies seguits, aixafada amb el menjar.

2- **Esterilització**. És definitiu i no provoca cap tipus de molèstia a l'animal. Ho ha de fer un professional (veterinari/a).

3- **Aïllar l'animal** durant els dies de zel. No sempre és definitiu perquè l'animal té tendència a escapolar-se i a més és incòmode perquè l'animalet sol estar nerviós.

4- Hi ha un altre mètode que s'ha vingut utilitzant des de fa molts anys que és sacrificar els animals tan bon punt han nascut. No és que nosaltres compartim però sempre és millor això que no abandonar-los de més grans o acabats de néixer. L'ajuda d'un professional amb una injecció eutanàsica pot alleugerir la violència i el sofriment d'aquest mètode. La llei tampoc els condemna.

Parlant de llei, l'Alternativa va informar, ja fa dies des de les planes de la Femosa arran de la posada en vigència de la LLei de protecció dels animals, de les diferents sancions en el cas d'abandonament, maltractaments o caça d'espècies protegides o fora del termini de veda estipulat. Recordarem puntualment la sanció relativa a l'abandonament que és 1.500.000 i només es necessita un testimoni ocular que vulgui

signar la denúncia. Els papers els pot proporcionar qualsevol grup proteccionista o adraçar-se al Departament de protecció dels animals de la Generalitat.

La llei, fet i fet, només ve a reforçar l'actitud de moltes persones que arreu de Catalunya ja tenien clar que els animals també tenen uns drets i aquella persona que no els pot complir també té diferents sortides:

1- buscar un nou amo/a responsable que en tingui cura.

2- cedir-los a una protectora amb el pagament d'una petita quantitat (2.000 pta.)

3- Evitar la proliferació i quan mori l'últim animal no agafar-ne més.

Finalment recordar que:

Un animal no és una joguina sinó un ser viu amb tot el que això significa i comporta.

Alternativa Ecologista

Conferències de la Setmana Cultural.

QUAN PLEGAR VOL DIR PROU!

Quan es va començar la publicació dels fulls del primer periòdic artesenc VEU D'ARTESA (1965), la gent que hi col·laboravem teníem ben clar que, malgrat les nostres limitacions, allò era un intent seriós de treballar per fer créixer el grau de cultura del nostre poble. Aquell intent, però, no va acabar de reïxir perquè, com es sabut, al cap de vuit números va plegar. Va plegar i prou, ningú no va intentar de salvar aquella publicació que el millor que tenia era la seva pluralitat, però que, en definitiva, va ser aquella mateixa pluralitat (que no donava protagonisme a cap grup) la que va impedir la seva continuïtat, ja que ningú no se'n va sentir responsable.

Al cap d'uns mesos sortia al carrer un altre periòdic: LA MEUCA, més radical que el primer i, sobretot, molt més reivindicatiu en la defensa de la cultura i la llengua catalana. De LA MEUCA també només se'n va publicar set números, però LA MEUCA no va plegar per voluntat pròpia sinó per conseqüències de la seva mateixa dinàmica. L'Agrupació Jovenívola (que era el grup que l'editava) va ser dissolta per les autoritats locals de llavors. Va ser una altra manera de plegar, però tal i com funcionava la Jovenívola també hauria hagut de plegar de mort natural.

Al cap d'un any gairebé just del darrer número de LA MEUCA (ara editat per la recent creada Agrupació Cultural *La Femosa* -1967-) sortia un altre periòdic amb el nom de l'entitat que l'editava com a butlletí informatiu de la mateixa. D'aquest

període en va sortir 30 (trenta) números i va plegar, també, per pressions polítiques, aquesta vegada la Guàrdia Civil. En aquest cas va plegar només el periòdic, ja que l'Agrupació Cultural *La Femosa* va continuar ben plena de vida. Aquest cop, però, es va plegar més per les amenaces de la Guàrdia Civil que per les ganes de plegar. El darrer d'aquests trenta números va sortir en data d'abril-maig del 1973.

Al novembre de 1977 sortia el primer número de la revista LA FEMOSA (segona època) que amb el d'avui sumen 150. Cent cinquanta números d'una revista local (sense comptar els 30 de la primera època) són un grapat de revistes que representen centenar d'article, contes, poesies, acudits, etc. etc. impresos sobre milers de pàgines. Tot plegat, doncs, un munt d'esforços i de constància impresos en lletra de motlle i que ja formen part de la nostra petita història local i del nostre bagatge cultural.

Plegar (en el sentit de cloure o aturar-se) no és, en el nostre cas, una paraula falaguera, té massa connotacions negatives perquè ens plagui pronunciar-la a plena boca; ens fa recança, però amb tot, quan les coses semblen que no poden ser d'una altra manera, l'hem arribada a acceptar (sinó de grat, per força) i és que ara el fet de plegar vol dir molt més que això, perquè ara no hi ha cap factor extern que ens faci plegar i, per això mateix o per aquesta mateixa causa, se'ns fa difícil imaginar un altre recomençament i això sí que és lamentable; això és el que més ens dol.

A. Costafreda

NO PLEGUEU

He dubtat una mica abans de fer aquest discret comiat, però no puc deixar de dir públicament, que sento molt que amb el número 150 de la revista *LA FEMOSA*, s'acabin els somnis dels que un dia la varen començar amb il·lusió, optimisme i dedicació a la mateixa. No sé si eren persones preparades o no, el que sí puc dir és que hem passat estones senzillament grates llegint de vegades crítiques, d'altres veritats com a temples o bé fets històrics del poble; que els que som de fora (m'hi incloc jo mateixa), ha fet que coneguessim una mica més la gent del nostre entorn.

Fa 21 anys que visco aquí, i he sentit a dir que hi havia una colla sardanista, que hi havia una biblioteca, un grup musical, *Els Tartanys*, i també un grup d'Escala-in-HIFI; que amb el pas del temps han desaparegut, i ara *LA FEMOSA* amb fase terminal. Jo em pregunto si la gent jove no té inquietuds culturals de cara a ells o bé de cara al poble, que és el seu.

Però malgrat aquest desgast ocasionat pel temps, no tot és negatiu, doncs s'han fet diferents coses a nivell de poble, les quals suposen un pas endavant: la reunió de la gent més gran en un determinat local, la continuïtat que encara té el cinema (són pocs els pobles en els quals es continua fent la sessió de diumenge de cinema), futbol (hi incloc el futbol-sala), bitlles, tennis de taula, basquet, una coral creada recentment, associació de dones, l'A.E.A. (grup ecologis-

ta), el grup de bombers, grallers, patronat de Sant Ramon, etc.

Però ara ja em desvio de la qüestió, la qual m'ha portat a escriure aquestes línies; i és que em dol que la gent jove no prengui la iniciativa o col·labori amb els creadors de *la FEMOSA*, que feren possible que un dia força assolellat sortís per primera vegada al carrer la mateixa, amb la finalitat de recrear-nos una mica tots plegats (grans, joves i quitxalla), i que ara va de cara a la foscor i a l'oblit, però és veritat que no hi ha res que duri cent anys. Personalment penso que quan una cosa desapareix de la nostra vida quotidiana, o millor dit, del nostre entorn de forma definitiva; alguna cosa de tots nosaltres plegats perdem.

Des d'aquestes poques línies rebeu el nostre homenatge, a tots els que un dia vàreu ésser pares de *LA FEMOSA*. A tots us felicito, i ja per acabar em faig una reflexió: qui sap si d'aquí a uns anys unes altres persones, que sentin les mateixes inquietuds que vosaltres, continuaran allò que vosaltres vàreu crear i que vàreu dur a terme al llarg de 27 anys!

Amb el nostre comiat, us desitjo llarga vida per a tots i fins a sempre.

C.S.M.

REFORMISTES, QUI HO SAP?

Tot endreçant papers, em surt davant dels meus ulls el núm. 2 de la revista LA TERRA (butlletí d'informació i debat de la Unió de Pagesos), publicada el gener de 1976. En fullejar-la m'adono que el llenguatge emprat en els seus escrits és ple d'un contingut que s'apropa als problemes d'una economia agrària familiar (com així mateix està exposat en els seus estatuts). Un esborrany de sindicat reivindicatiu i valent que sols pretén millorar el nivell de vida dels petits i mitjans propietaris agraris de Catalunya.

Durant aquests gairebé 18 anys de la seua vida, una bona colla de pagesos i pageses plen de bona voluntat i d'un sacrifici que no els sabrem agrair mai, han lluitat per conservar tots aquests esmentats objectius. Però com ha passat a quasi tot arreu, *el capital* ha anat minant les petites i mitjanes explotacions familiars i, de retruc, els petits i mitjans pagesos que, desinteressadament, feien rutllar aquest sindicat.

Ara que gairebé només queden al camp aquells pagesos que s'han deixat arrossegar per un consumisme desmesurat i només saben parlar que: *tants diners, al tant per cent d'interès més IVA, equivalen a tantes pessetes*, surten a proposar el Sisè Congrés de la Unió de Pagesos per a sortir-ne com a militant *alliberats*.

Entenc, fins a cert punt, que en una societat que tot, o gairebé tot, només es belluga per la pela, s'arribi a la conclusió que hagi de ser així encara que això comporti el

perill de lliurar (a curt termini) el nostre sindicat en mans d'una colla de buròcrates; buròcrates que les solucions als problemes dels camperols els seran donades a través d'uns ordinadors els quals, a la seua vegada, els hauran donat uns altres ordinadors manipulats per uns altres buròcrates que manaran més. O sigui que d'ideologia, res de res.

Crec que, davant unes properes eleccions sindicals, no han fet cap favor a la Unió de Pagesos l'haver-se aprovat la proposta dels militants alliberats. Crec que han volgut jugar el paper d'un sindicat del tot consolidat a primera divisió, però que a mi em fa por que haguem de jugar la promoció per quedar-nos allí on som.

Resumint: Que li espera en un futur a la Unió de Pagesos?, al meu modest parer, es convertirà en una empresa al servei dels pocs pagesos, privilegiats, que restaran al camp català. En comtes de reivindicacions es faran assegurances, assessoraments per a les declaracions de renda i tota mena d'ofertaments (això que ara en diuen ofertes) d'estris per a l'agricultura com poden ser rodes (de cotxe i de tractor), bateries, greix, etc. etc.

No obstant tot això, i només perquè em sento pagès, restaré amb la Unió de Pagesos. Crític, això sí, però malgrat tot sóc d'aquells que els agrada cridar:

Visca la Unió de Pagesos!!!

Jomaes

VIVA ZAPATA

¡Mira que en dona de toms el món! Ara que a tot el nostre Univers civilitzat, ja ens fèiem la raó en paga que això de l'Agricultura no feia amb nosaltres, que era un ofici arcaic, *demodé* vaja, *out* si ho preferiu, l'ofici més vell del món. Surten com per encanteri un grup d'indis a l'Estat Mexicà de Chiapas, i reivindiquen que la Terra és Llibertat, que la necessiten com a expressió suprema de la seva realització com a ésser humans. Quina bogeria, que seria d'aquests pagesos *avant la lettre*, analfabets la major part d'ells, sense l'aixopluc del patró, i sense els jornals de les transnacionals americanes de l'alimentació?, encara anirien com Déu els va posar al món. S'han parat a pensar per què cony necessiten la terra? segur que no. Que no saben que l'Agricultura, envileix, embruteix i empobreix, com deia una dita del segle XVI. I és que aquests indis deuen ser uns tocacampanes i la Santa Inquisició i el pare Torquemada una pandilla de matussers. O no havém quedat que havien civilitzat aquests sers inferiors?

Pel que es veu el Govern Mexicà, que es proclama revolucionari, no sap com sortir-se'n, li ha esclatat un gra al clatell i li pica, però fa com si no hi fos. I no se li ocorre res més que fer sortir els intel·lectuals orgànics, encapçalats pel premi Nobel Octavio Paz, i engeguen de nou la creuada contra Marx i Lenin, com si fossin els caps de la revolta, i els acusen de fer-los somiar truites, tot i reconeixent l'evident, que viuen en la misèria més extrema, tot i ser, l'Estat que produeix la major part de l'electricitat de Mèxic i de tenir les reserves hídriques i forestals més importants del país, però afegeixen que la culpa és seva per ser tan ganduls, incultes, degenerats, endogàmics i de malmetre la imatge idíl·lica d'amor etern entre el Govern i el poble Mexicà.

Jo voldria des d'aquí ajudar el Govern mexicà a trobar el desllorigador, el *quit de la qüestió*, que no és altra a la malaltia, la mateixa teràpia que amb tant d'èxit hem emprat aquí. Primer, terra, la justa que necessita la persona per a ser enterrada amb dignitat. Segon, pels que són jornalers i voldrien passar a ser propietaris, establir el subsidi del *Plan de Empleo Rural* com a Andalusia i segur que barataran terra per quartos. Tercer, pels que són petits propietaris, i no poden viure del que cullen, donar-los subvencions, viure de parar la mà, de la caritat cristiana vaja, com fem nosaltres. I si no en tenen prou, amb la propaganda que s'han fet, que es dediquin a l'Agroturisme, fotografiar-se amb els indis nadius serà una moda que cap turista ben nascut deixarà de fer.

Si no ho fan així, tal vegada l'exemple de Chiapas, s'estengui a d'altres indrets del Globus Terraqui. Us imagineu, per aquí, piqueis d'indis ensinistrant-nos, de com defensar-nos el pa de cada dia, de com viure amb dignitat sense haver de dir gràcies i amèn. Serien capaços de tornar-nos a fer sentir la il·lusió per la terra, sentir que respirem i estem vius de bell nou. Ostras! fora massa!

L'altre dia a la vaga General, un company va cridar, Viva Zapata! i una altre, sense pensar-s'ho gaire va respondre, *Sí, però que no viva tan lejos, coño*. Fet i fet de somiar no costa gaire.

Un dia de Febre d'enguany
Felip Domenech i Costafreda

ZONA RESIDENCIAL ???

L'altre dia estava llegint el diari i tot just quan estava acabant vaig trobar-me amb una sorpresa: a l'última pàgina vaig llegir un anunci que em va deixar perplex. Tot seguit, vaig anar a buscar l'Enciclopèdia Catalana, un atlas de Catalunya, un mapa de carreteres i el *fullet* de propaganda turística *Ara Lleida* de la comarca del Segrià; i vaig adonar-me que tots ells havien quedat antiquats, si tenim en compte que el diari és un mitjà informatiu actual.

Tota la vida havia considerat Artesa de Lleida com un municipi independent amb ajuntament propi, però després de llegir el diari vaig quedar confós. L'esmentat anunci era d'una empresa constructora local i hi deia que les cases que estan construint a l'interior del poble estaven situades a la *nova zona residencial de Lleida*.

El primer que vaig pensar fou que les arques municipals no estaven gaire bé i que per tal de recuperar l'economia local l'Ajuntament s'havia vist obligat a vendre part del territori municipal. Però, al cap de 10 segons vaig dir: quina bestiesa! això és impossible!!!

Un cop vaig estar mig recuperat, vaig sortir al carrer i nova sorpresa! No coneixia a la meitat de la gent: entre magrebins i gent nou-vinguda la feinada va ser meva a trobar algun nadiu d'Artesa. Vaig pensar quina sort que no som a l'estiu, perquè encara hi falten els temporers (samorans, andalussos,..). Potser sí que és la *nova zona residencial de*

Lleida em vaig dir, però no m'ho vaig acabar de creure.

Per treure'm l'ensurt, vaig decidir anar al futbol, però nou problema: vaig haver de preguntar quins eren els jugadors de l'Artesa ja que no en coneixia quasi cap. La següent qüestió que vaig fer fou preguntar com s'anomenava l'equip, si Artesa de Lleida o nova zona residencial de Lleida. Uff!!! vaig poder respirar, encara es diu Artesa de Lleida.

Vaig anar-me'n a dormir ben disgustat, tot pensant que aviat no quedarien artesencs. Però a les nou del matí vaig sentir el pregó del peix i vaig fullejar la revista *La Femosa*, fets que em van tranquil·litzar, vaig dir-me a mi mateix que encara estava a Artesa o que l'agutzil era l'últim artesenc.

Em vaig assabentar que la revista ja no es publicaria més, i des d'aquell dia que escoltava entusiasmat els pregons que cada dia feia *l'últim artesenc*, els esperava amb ànsia.

Però, va arribar un dissabte, les nou del matí, nou i deu, dos quarts de deu, les deu, ... i no va haver-hi pregó. Greu pèrdua, *l'últim artesenc* s'ha degut morir vaig pensar, però no es va sentir tocar a morts. Tot estranyat vaig preguntar què passava i em van respondre que l'agutzil els dissabtes fa festa. S'ho mereix ja que és un espècie en extinció i se n'ha de tenir cura i protegir, és l'últim artesenc.

Un artesenc???

AMB POQUES PARAULES

Artesa de Lleida. Aspectes culturals

Tan de bo hom hagués pogut fer sortir en el llibre *Artesa de Lleida. Aspectes culturals* a tots i cadascun dels artesencs. Però aquesta hauria estat una qüestió difícil de portar a terme per raons obvies d'espai, de temps i de concepció. Tal com reflecteix *un com d'altres* en un article titulat *Jo tampoc no hi surto*, en el propassat número de la revista la Femosa, aquest objectiu era pràcticament inassolible i al meu entendre desaconsellable. I no dubto que hom s'hagi descuidat de persones, entitats o aspectes que han contribuït força en el panorama cultural artesenc al llarg i ample de la seva història; i en demano disculpes als artesencs més indulgents i a tots aquells que això el hagi resultat molest fins a l'intolerable. El llibre té un títol prou vague per tal de donar a entendre que el que el seu autor pretenia era, de fet, una visió general i personal de la cultura artesenca, tot a la menuda que es vulgui, però sempre des de les limitacions i la visió del seu autor i les pròpies de la recerca de dades. Són faves comptades que hom no pretenia la crispació ni l'ofensa de ningú.

Evidentment l'obra és discutible i plena de mancances que dependran o augmentaran de l'angle de lectura que adopti cada llegidor, de les vivències que hagi tingut del fenomen cultural i de la seva particular ideologia. Però aquesta és una problemàtica comuna a qualsevol treball d'investigació,

que queda enriquit per la multiplicitat d'angles de visió a la que els lectors la sotmeten.

No voldria aprofitar aquestes pàgines com a mitjà de justificació de res; assumeixo plenament totes les crítiques que es puguin fer d'una obra dissenyada des d'una òptica oberta. Penso que el treball és plantejat honestament i des de la crítica positiva, però això no deixa de ser, també, la meua opinió, que no vol dir la correcta. Els llibres, afortunadament, no són criatures tancades en elles mateixes, són fils inesgotables que qualsevol pot continuar després del darrer punt.

Felip Gallart i Fernàndez

SOBRE EL TÒPIC P.P.C.C.

-Ah! no! Això de Països Catalans era fa tres anys ara ningú no en vol sentir parlar!. em deia l'altre dia un company valencià.

Ignoro l'abast d'aquest *ningú*. Els comentaris posteriors van intentar d'explicar el per què d'aquest refús i el que vaig entendre és que el terme *Països catalans* els pesava com una llosa, concretament el mot *catalans*, el qual valoraven amb connotacions imperialistes.

És clar si em posava al seu lloc entenia les raons d'aquella molèstia. Perquè ells són abans que res *valencians* i parlen *valencià*, no català, tot i que entenen que l'origen de la seva llengua rau en la nostra. És com si nosaltres els lleidatans, diguéssim que no som català sinó lleidatà o que un ciutadà d'Amèrica del Nord parla americana i no anglès. Això que per a nosaltres seria una contradicció per a ells no ho és. Malgrat això vaig entendre que vist des d'un punt de vista subjectiu, és a dir posant-me en la seva pell, el que realment m'estava dient és que volien conservar la seva identitat al marge de Catalunya que el nom i derivats d'aquest mot sembla que els la pren. Això ja he dit abans que ho entenc i fins i tot ho comparteixo (encara que em carregui l'expressió P.P.C.C.), però el que no acabo de veure clar és certa actitud de reserva no exempta d'agressivitat **contra** els catalans, actitud que és compartida pels aragonesos (els quals un cop a Catalunya continuen parlant castella fins que se'n van, si és que se'n van) o alguns habitants de la franja els quals asseguren que

parlen *xapurriau*, fragatí, literà ... però no català. Ben mirat estem més sols que la una. Aquell passat llunyà -medieval- en què la Corona Catalano-aragonesa estava formada per diferents regnes sota una mateixa dinastia catalana compartint la mateixa llengua i respectant les llengües que eren diferents dins la mateixa corona -l'aragonès per exemple- és lluny tant en el temps com en l'actitud present. Però és clar, no hi ha res sense motiu, sense una o diverses causes.

Com a punt de partida caldria breument revisar la història (la política i la sociolingüística).

-Al S. XV tenim l'entronització d'una dinastia castellana, els Trastàmara amb Ferran I d'Antequera i el Compromís de Casp 1412. La cort castellanitzada anà estenent la seva influència a la resta de la societat catalana. El primer estament que es va castellanitzar fou la noblesa. Cort i noblesa havien actuat fins al moment de bressol i mecenes de la cultura i la llengua catalanes. Entre els monarques va sobresortir Pere III el Cerimoniós i la seva labor des de la Cancelleria reial (s. XIV). La corona catalano-aragonesa era un dels focus culturals més importants d'Europa. Alfons el Magnànim conquerí Nàpols i s'hi instal·là (1443), tenia bona formació humanista i fou un important mecenes del Renaixement, però per a ell sempre fou més important la seva pròpia llengua que la dels seus súbdits. A Nàpols el castellà va esdevenir la llengua de prestigi; aquest fet condicionà i propicià l'aparició del posterior bilingüisme a la resta de terres de la corona catalana. A la cort del

seu successor Joan II comença a haver-hi escriptor bilingües. Pocs anys després al segle XVI, es farà evident la nostra decadència literària, lingüística, política i social i el desprestigi constant de la nostra identitat i dignitat com a poble; malgrat tot el català era la llengua del poble, que mai no l'abandonà, i de l'administració fins a l'últim terç del segle XVII en que deixà d'emprar el català per la presència del funcionariat castellà; de la Inquisició -que hi redactava els seus documents- i de l'adhesió de les classes altes i del prestigi de la llengua castellana.

A València el procés de substitució lingüística fou molt ràpid i radical. La tasca castellanitzadora fou empesa per Germana de Foix, tasca que continuava l'actitud lingüística del resultat de la guerra de les Germanies (1519-1523). Els vencedors ajudats pel rei (Carles I) i l'aristocràcia, empraven el castellà per distingir-se dels vençuts (camperols, artesans i burgesos). La tasca començada per Germana de Foix la continuà Joan Ribera, Virrei i arquebisbe de València (1611). La guerra dels Segadors (1640-1659) contra el centralisme castellà, comportà la derrota de Catalunya i la pèdua de les terres del Rosselló pel Tractat dels Pirineus.

Amb la guerra de Successió (1714) i l'aplicació del Decret de Nova Planta es va repetir i augmentar el resultat de la derrota de la darrera guerra catalana en perdre la Generalitat i prohibir-se l'ús de la llengua. Guerres que pretenien tornar la llibertat a un poble que no se'n sentia.

Poder engendra no sols poder sinó també prestigi. El poble al marge sempre de qualsevol poder i prestigi conservava allò que el valencià i el del principat se sentia seu:

la llengua i la cultura. Aquesta vigència i la recerca dels il·lustrats de s. XVIII (Pau Ballot, Torres i Amat, Campmany, Ignasi Ferreras...) fou la base on s'assentà la tasca de les personalitats de la Renaixença (S. XIX). Però aquesta Renaixença tindrà lloc sobretot al Principat de Catalunya.

De tota manera, ben segur que l'activitat més erosiva la portà a terme el franquisme, no solament amb tota una normativa *legal* anticatalana, sinó també amb la provocació de tot un allau d'immigració que recolzats per la dictadura repressora i anticatalana, impossibilità una integració, que s'hagués produït d'una manera natural i espontània, si Catalunya hagués seguit la seva evolució normal de no haver existit el franquisme.

No podem oblidar el desprestigi i la mala imatge que el franquisme va propiciar-nos fora de Catalunya arreu dels pobles de la Península. L'exponent més clar d'aquest sector a València són els *blaveros*. Després d'aquesta anàlisi retrospectiva -incompleta- és clar, de les causes de la pèdua de la nostra identitat i de la nostra unitat lingüística, vinc a cloure que respecto i entenc que els valencians vulguin conservar la pròpia identitat que sembla que l'expressió P.P.C.C els resta, penso que cada poble té dret a anomenar-se, definir-se, constituir-se com vulgui; el que em dol és el ressentiment visceral fruit de la ignorància o de la manipulació d'altri. Només que em feia il·lusió de caminar junts fet i fet tenim més coses en comú que no diferències.

Tot plegat ja hi estem entrenats a renèixer i a més som un poble tossut quan tenim les coses clares. Sols o acompanyats, el futur és nostre si ho desitgem.

Laia Solà

FOLKLORE ARTESENC

Jocs i entreteniments (24)

JOCS D'AMAGAR

Dins el ventall de jocs populars del nostre poble, n'hi havia alguns que es diferenciaven de la majoria pel fet que, tots els jugadors o jugadores (o una part important d'aquests) s'havien d'amagar de la vista dels altres o del que li tocava pagar. D'aquesta mena de jocs, a Artesa, el més popular i conegut era el de *catarroja*, però n'hi havia algun altre com tot seguit veurem:

CONILLETES AMAGAR

En aquest joc només s'hi entretenien el més petits. Normalment hi prenién part entre quatre i sis jugadors, encara que el nombre no és fix. El jugador o jugadora que pagava es posava agenollat (o ajupit) amb el cap arrepenjat a la falda d'un jugador més gran (sovint una persona adulta). Mentre els altres jugadors anaven a amagar-se, el que pagava cantava fort:

*Conillets a amagar
que la llebre és a caçar,
de nit i de dia
posa foc a l'abadia.*

*Conillets,
esteu ben amagadets?*

Si els altres ja estaven ben amagats, deixaven anar un prolongat *cuuuc* que volia dir sí. Llavors el que pagava s'aixecava del seu lloc i havia de mirar d'anar endevinant el lloc on s'havien amagat cada un dels altres jugadors, si ho aconseguia, el primer jugador

descobert pagava i si n'havia de seguir fent el mateix.

MANOS ARRIBA!

A aquest joc de *lladres i serenos* només hi jugaven els xiquets. N'hi podien participar tants com vulguessin. Els jugadors es dividien en dos grups o bàndols i tots els participants havien de saber el nom de tots els components de l'altre equip (ja que cada jugador, en descobrir-ne un de l'altre equip, l'havia de cridar pel seu nom). Cada jugador portava una pistola de fusta o alguna cosa que s'hi assemblés o, a falta d'això, havia de posar els dits de la mà en forma d'aquest estri. El joc començava quan tots els jugadors estaven amagats. Els components de cada equip no romanien junts, sinó que s'escampaven per tot el terreny de joc pel seu compte i risc. El joc consistia, simplement, a anar localitzant els jugadors contraris tot procurant no ser mai vistos per aquells. Quan un jugador qualsevol descobria un enemic, l'havia de desqualificar cridant-lo pel seu nom: *Josep, manos arriba!* o *manos arriba, Josep!* (això de *manos arriba* venia a ser un *alto!* que, segurament per la influència del cinema, a Artesa, es deia d'aquesta manera). El jugador descobert havia de sortir del seu amagatall i posar-se en un lloc que tots el poguessin veure, i així, ara l'un ara l'altre, els jugadors s'anaven desqualificant fins que ja ho estaven tots d'un mateix equip.

L'ESCAMBELL

Hem de confessar que aquest joc, encara que ens l'han explicat alguna vegada, sempre ens ha fet l'efecte que és incomplert. Moltes persones es recorden d'haver-hi jugat, però cap no es recorda de tot el seu correcte desenvolupament. La cosa sembla que anava més o menys així:

De tots els xiquets o xiquetes que participaven al joc, n'hi havia un que pagava i que es posava de cara a una paret per no veure el lloc on s'amagaven la resta de jugadors. N'hi havia un, però que no s'amagava, sinó que es quedava darrera del que pagava fins que tots estaven amagats, llavors atansant-se al que pagava, deia:

Raca Escambell,
fot-li patacada
i ves-te'n al budell.

i donant-li un cop fugia corrent també a amagar-se, procurant que el que pagava no l'agafés.

CATARROJA

En aquest entreniment també hi jugaven tant els nens com les nenes. Hi podien prendre part un nombre indeterminat de jugadors dels quals un pagava i els altres s'amagaven. Prèviament ja s'havia marcat un tram de paret més o menys gran o una porta que faria de *cau*; com que a catarroja sempre se solia jugar als mateixos llocs, el cau, gairebé sempre, era el mateix tram de paret. Quan començava el joc, el que pagava es posava de cara a la paret del *cau* (per no veure els altres jugadors) i comptava fins a vint i preguntava: *vale?* i si li responien afirmativament començava la recerca dels

jugadors amagats, però si li deien que no, havia de seguir comptant fins que tots els jugadors estiguessin ben amagats, llavors d'un a un havia d'anar descobrint el lloc on estaven amagats i cridar-los pel nom i anar a tocar el cau, doncs els jugadors descoberts, en sortir, ho feien corrent per si podien tocar el que pagava abans que toqués cau, si ho aconseguia (un o l'altre) el que pagava ho tonava a fer i els jugadors descoberts es tornaven a amagar.

Els jugadors amagats, per sortir del seu amagatall, no calia que fossin descoberts, sinó que podien sortir en qualsevol moment, tot corrent per mirar de sobtar el que pagava i tallar-li la retirada cap al cau. Si algun jugador dels amagats aconseguia arribar al cau abans que el que pagava, impedit-li d'aquesta manera tocar cau, es posava a cridar els altres amb un *sortiu*, *sortiu* perquè entre tots puguessin enxampar el que pagava i tornar-lo a fer pagar. Per això, el que pagava, quan cercava els altres jugadors amagats, sempre anava amb compte perquè ningú no el sorprengués descuidat.

CATARROJA DE GRUPS

Alguna vegada, quan per jugar a catarroja eren molts xiquets o xiquetes, en lloc de triar-ne un que pagués, la canalla es dividia en dos grups, així que mentre tots els components d'un equip anaven a amagar-se, els altres romanien al cau. El que pagaven, quan els altres ja estaven amagats, s'escampaven per tot el terreny de joc per mirar de localitzar-los. Quan en descobrien un havien de cridar fort (*lo Josep o la Maria*) perquè tots els altres companys ho sentissin i corressin a tocar cau, ja que encara

que només en quedés un dels que pagaven sense tocar cau, si aquest era tocat per un jugador contrari, tot el seu equip tornava a pagar.

ELS DESCUIDATS

Aquest era també un entreteniment tant de nens com de nenes. Es formaven dos equips del mateix nombre de jugadors. Es decidia la sort del que havia de pagar primer i un cop això aclarit, tots els jugadors del bàndol que no pagava anaven a amagar-se; s'amagaven tots menys un que feia *d'espia*. Així mateix, tots els jugadors que pagaven, menys un, es posaven drets fent una rotllana, agafats amb les mans per les espatlles. El jugador que quedava lliure del que pagava (normalment el que corria més) era l'encarregat d'anar descobrint i empaitar els jugadors amagats, ja que si en podia tocar un llavors seria el seu equip el que aniria a amagar-se. Per contra, la feina de l'espia era

d'anar alertant els seus companys tot cridant: passen pels descuidats o bé la de dir-los (quan no havia perill) que sortissin. Els jugadors amagats havien de sortir del seu amagatall sempre que eren descoberts o quan els deia l'espia; en sortir havien de córrer, per no ser enxampats pel jugador contrari, fins a situar-se darrera d'un dels jugadors de la rotllana i penjar-se al coll (sense tocar el peus a terra) i havia de romandre en aquesta posició sempre que el jugador contrari rondés per la vora, doncs si aquest el podia tocar amb els peus a terra, tot el seu equip perdia, però podia descavalcar quan el jugador s'allunyava. Si tots els jugadors amagats aconseguien d'arribar a la rotllana i emparrar-se al coll d'un jugador contrari, el joc tornava a recomençar anant a amagar-se els mateixos. També havien de tornar a pagar els mateixos quan un jugador de la rotllana no podia aguantar el pes del jugador penjat i s'enfonsava.

A. C.

